

Prof. dr hab. Józef Wiktorowicz

05. 07. 2015 r.

Instytut Germanistyki

Uniwersytetu Warszawskiego

Ocena dorobku naukowego dr Barbary Komendy-Earle

w związku z postępowaniem o nadanie jej stopnia naukowego doktora habilitowanego

1. Sylwetka habilitantki

Dr Barbara Komenda-Earle ukończyła studia magisterskie w zakresie filologii germańskiej na Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu w 1995 r. i zaraz po ukończeniu studiów rozpoczęła pracę na stanowisku asystenta w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego. W roku 2001 obroniła pracę doktorską pt. *Sekundäre Verwendungsweisen von Nationalitäts-, Länder- und Rassebezeichnungen im Deutschen und Polnischen* na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Promotorem rozprawy doktorskiej był prof. dr hab. Ryszard Lipczuk. Od października 2001 r. dr Barbara Komenda-Earle pracuje na stanowisku adiunkta w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego.

2. Ocena osiągnięć naukowych na podstawie artykułów naukowych opublikowanych po doktoracie

Dorobek naukowy dr Barbary Komendy-Earle po doktoracie jest bardzo obszerny, obejmuje bowiem 36 artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych i monografiach zbiorowych. Dr Barbara Komenda-Earle opublikowała ponadto dwie monografie oraz monografię będącą podstawę do wszczęcia niniejszego postępowania habilitacyjnego. W centrum zainteresowań dr Barbary Komendy-Earle znajdują się zagadnienia frazeologii języka niemieckiego oraz semantyki leksykalnej. Także zagadnienia frazeologii w ujęciu kontrastywnym niemiecko-polskim znalazły się w polu zainteresowań dr Barbary Komendy-Earle. W ostatnich latach dr Barbara Komenda-Earle zainteresowała się opisem diachronicznym zmian leksykalnych i semantycznych frazeologizmów w języku niemieckim. W kilku

artykułach naukowych dr Barbara Komenda-Earle spubiła się na opisie sposobu przedstawiania znaczenia wyrazów i frazeologizmów w słownikach niemiecko-polskich.

Poziom naukowy publikacji językoznawczych dr Barbary Komendy-Earle oceniam wysoko.

W monografii pt. *Sekundäre Verwendungsweisen von Nationalitäts-, Länder- und Rassebezeichnungen im Deutschen und Polnischen* wydanej w 2003 r. w wydawnictwie Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, a opartej na rozprawie doktorskiej z roku 2001 dr Barbara Komenda-Earle przedstawiła opis semantyczny jednostek leksykalnych oznaczających określenia narodowości w języku niemieckim i polskim opierając się na teorii semantycznej użycia wywodzącej się z teorii Ludwiga Wittgensteina. Charakter popularno-naukowy ma natomiast opracowanie określeń narodowości i krajów w języku niemieckim i polskim wydane w Szczecinie w 2003 r.

3. Ocena rozprawy habilitacyjnej pt. *Sprachhistorische Entwicklungsprozesse der Idiomatik. An Beispielen von realhistorisch motivierten verbalen Idiomen des Deutschen*. Schneider Verlag Hohengehren Baltmannsweiler 2015

Rozprawa habilitacyjna licząca 429 stron poświęcona jest opisowi zmian leksykalnych i semantycznych w obrębie frazeologizmów czasownikowych języka niemieckiego, które habilitantka określa jako frazeologizmy motywowane realnie historycznie. Praca stawia sobie za cel nie tylko opis empiryczny zmian leksykalnych i semantycznych frazeologizmów czasownikowych, lecz także opis procesów rozwojowych we frazeologii, przy czym sam opis zmian leksykalno-semantycznych poszczególnych frazeologizmów jest jedynie egzemplifikacją ogólnych procesów rozwojowych.

Podstawą opisu leksykalnego i semantycznego frazeologizmów czasownikowych stanowi obszerny korpus zebrany ze zbioru frazeologizmów Lutza Rohricha pt. *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. Przykłady użycia frazeologizmów w przekroju historycznym habilitantka zaczerpnęła ze słowników historycznych języka niemieckiego, głównie z wielotomowego słownika Grimma oraz z korpusów digitalnych. Mylna jest informacja habilitantki na stronie 9, że wykorzystwała korpus Deutsche Volltextbibliothek

z tekstami od starożytności do współczesności, bowiem korpus ten zawiera teksty od okresu wczesno-nowo-wysoko-niemieckiego do wczesnych lat dwudziestych XX wieku. Zbiór ten jest dostępny także na CD-ROM pt. *Deutsche Literatur von Luther bis Tucholsky*. Habilitantka wie z pewnością, że w okresie starożytności nie istniał jeszcze język niemiecki. W wymienionym korpusie występują jedynie tłumaczenia tekstów filozofów greckich z okresu starożytności. Wskazana byłaby większa staranność w podawaniu faktycznego zakresu czasowego wykorzystanego korpusu. Dalsza lektura rozprawy habilitacyjnej dr Barbary Komendy-Earle pokazuje, że w rzeczywistości tylko sporadycznie korzystała ze zbioru digitalnego „*Deutsche Literatur von Luther bis Tucholsky*”. A szkoda, gdyż pełniejsze wykorzystanie przykładów z okresu wczesno-nowo-wysoko-niemieckiego pozwoliłoby habilitantce na lepsze prześledzenie zmian leksykalnych i semantycznych w obrębie badanych frazeologizmów czasownikowych.

Część teoretyczna pracy obejmuje rozdziały 2 – 5, przy czym w rozdziale 2 habilitantka koncentruje się na ogólnych zagadnieniach frazeologii historycznej, zaś w rozdziale 3 omawia cechy językowe będące podstawą do określenia pewnych grup wyrazowych jako frazeologizmy. Ponadto habilitantka krótko omawia różnice strukturalne między frazeologizmami a przysłowiami. W rozdziale 4 poświęconym frazeologizmom czasownikowym habilitantka omawia typy struktury składniowej frazeologizmów czasownikowych oraz zmiany w walencji czasowników występujących w badanych frazeologizmach. Ponieważ tematem rozprawy habilitacyjnej są zagadnienia frazeologii historycznej języka niemieckiego w jednym z podrozdziałów habilitantka skupiła się na charakterystyce zmian znaczeniowych frazeologizmów. Podrozdział 4.3.2 (zasady zmian znaczeniowych) referuje w błędny sposób klasyfikacje zmian znaczeniowych istniejące w semantyce diachronicznej. Uważniejsza lektura pracy Ullmanna „*Grundzüge der Semantik*” pozwoliłaby habilitantce na uniknięcie błędu na stronie 61 rozprawy habilitacyjnej, gdzie twierdzi ona, że Ullmann jako pierwszy sformułował zasady „przenoszenie znaczenia” (Bedeutungsübertragung), „rozszerzenie znaczenia” (Bedeutungserweiterung), „zwężenie znaczenia” (Bedeutungsverengung). W rzeczywistości Ullmann jest zwolennikiem własnej klasyfikacji funkcjonalnej, w której wyróżnia różne typy przenoszenia znaku językowego

(Namensübertragung), krytykuje zaś starsze teorie logiczne klasyfikujące zmiany semantyczne ze względu na wyniki zmian znaczeniowych, teorie które wywodzą się z klasyfikacji dziewiętnastowiecznych, gdzie mowa jest o czterech typach zmian semantycznych (rozszerzenie znaczenia, zwężenie znaczenia, melioryzacja, pejoryzacja). W dalszych podrozdziałach rozdziału 4 o frazeologizmach czasownikowych habilitantka omawia procesy metaforyczne i metonimiczne powstawania frazeologizmów, sfery życia codziennego będące źródłem frazeologizmów czasownikowych, a także zagadnienia ograniczonej wariantowości badanych frazeologizmów czasownikowych.

Na kilku stronach habilitantka bardzo skrótowo omawia zagadnienia zapożyczeń frazeologizmów z innych języków, tzn. w przypadku frazeologizmów chodzi tu o język łaciński i francuski.

Rozdział 5 poświęcony jest procesom powstawania frazeologizmów, przy czym czynniki pozajęzykowe, realno historyczne i kulturalne mają istotny wpływ na procesy frazeologizacji grup wyrazowych.

Rozdział 6 (bardzo krótki) stanowi wyliczenie źródeł historycznojęzykowych będących podstawą analizy frazeologizmów czasownikowych w części empirycznej rozprawy habilitacyjnej (tzn. w rozdziałach 7 – 10). Habilitantka wymienia tu słowniki języka niemieckiego z XVII, XVIII i XIX wieku, w tym wielotomowy słownik Grimma, który habilitantka wykorzystwała w dalszych rozdziałach w bardzo szerokim zakresie. Na stronie 153 habilitantka wymienia ponadto dostępne korpusy języka niemieckiego zawierające teksty literackie i prasowe języka niemieckiego od XIV do XX wieku. Habilitantka podaje tu ponownie błędne informacje, jakoby korzystała z niemieckich tekstów od starożytności do współczesności. Habilitantka nie powinna powtarzać nieprawdziwych informacji komercyjnego wydawnictwa Zeno, że posiada niemieckie teksty od starożytności do współczesności. Załować należy, że habilitantka zbyt rzadko korzystała ze zbioru „*Deutsche Literatur von Luther bis Tucholsky*”, bowiem pozwoliłoby to habilitantce na lepsze prześledzenie zmian w występowaniu różnych wariantów tego samego frazeologizmu.

Rozdziały 7 – 10 obejmują empiryczny opis rozwoju językowego frazeologizmów czasownikowych w języku niemieckim, przy czym habilitantka szczegółowo omawia z jednej strony zmiany leksykalne w obrębie frazeologizmów, z drugiej zaś strony zmiany znaczeniowe badanych frazeologizmów oraz zmiany w walencji czasowników występujących w badanych frazeologizmach.

Podstawowym celem habilitantki było objaśnienie procesów powstawania frazeologizmów i opis zmian leksykalnych i semantycznych w obrębie badanych frazeologizmów. Analiza materiału przykładowego wykorzystanego w rozprawie habilitacyjnej wskazuje, że habilitantka skupia się na przykładach pochodzących z okresu nowo-wysoko-niemieckiego, tzn. na przykładach użycia po 1700 r. Tylko sporadycznie odwołuje się do przykładów z okresu wczesno-nowo-wysoko-niemieckiego. Przedstawiony opis powstawania frazeologizmów jest przekonujący, chociaż oparty jest w głównej mierze na materiale językowym z XVIII, XIX i XX wieku. Żałować należy, że habilitantka pominęła aspekt chronologiczny, tzn. nie opisała, jakie frazeologizmy mają swoje źródło w kulturze rycerskiej z XII, XIII wieku, jakie frazeologizmy powstały w okresie wczesno-nowo-wysoko-niemieckiego, a jakie frazeologizmy powstały dopiero w XVIII, XIX wieku. W centrum zainteresowań habilitantki stał opis zmian wewnątrzjęzykowych w obrębie badanych frazeologizmów i ten cel habilitantka zrealizowała w pełni. Tym samym można traktować rozprawę habilitacyjną jako podstawę do dalszych badań w zakresie frazeologii historycznej języka niemieckiego.

4. Ocena udziału habilitantki w konferencjach naukowych

Dr Barbara Komenda-Earle brała udział w 17 konferencjach krajowych i zagranicznych, na których wygłaszała referaty z zakresu frazeologii współczesnego języka niemieckiego, z zakresu leksykografii niemiecko-polskiej w powiązaniu z frazeologią oraz z zakresu semantyki współczesnego języka niemieckiego. Wszystkie wygłoszone referaty ukazały się następnie w tomach pokonferencyjnych.

5. Działalność dydaktyczna

Z informacji zawartych w autoreferacie wynika, że dr Barbara Komenda-Earle prowadziła różnego rodzaju zajęcia językoznawcze z zakresu gramatyki opisowej języka niemieckiego oraz seminaria z zakresu leksykologii, semantyki i frazeologii języka niemieckiego. Ponadto dr Barbara Komenda-Earle była recenzentem wielu prac magisterskich i licencjackich. Tak więc dr Barbara Komenda-Earle zebrała spore doświadczenie w zakresie prowadzenia zajęć dydaktycznych.

6. Konkluzja

Dr Barbara Komenda-Earle ma bardzo bogaty dorobek naukowy po doktoracie, opublikowana monografia pt. *Sekundäre Verwendungsweisen von Nationalitäts-, Länder- und Rassebezeichnungen im Deutschen und Polnischen* oraz opublikowane artykuły na temat frazeologizmów w języku niemieckim są bardzo solidnym wkładem w rozwój badań nad frazeologią języka niemieckiego.

Także obszerna licząca 429 stron rozprawa habilitacyjna oparta jest na szczegółowej analizie danych językowych zawartych w historycznych słownikach języka niemieckiego oraz korpusach językowych. Przedstawiona analiza stanowi dokładny i wyczerpujący opis rozwoju językowego frazeologizmów czasownikowych w języku niemieckim pod względem zmian leksykalnych i semantycznych.

Biorąc pod uwagę bardzo obszerny dorobek naukowy dr Barbary Komendy-Earle, jej dużą aktywność naukową w zakresie udziału w konferencjach językoznawczych oraz jej wartościową rozprawę habilitacyjną stwierdzam, że osiągnięcia dr Barbary Komendy-Earle w pełni uzasadniają nadanie jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie językoznawstwa germańskiego.

Prof. dr hab. Józef Wiktorowicz